

KMN:n oikeudenmukaisuuden, sovinnon ja ykseyden pyhiinvaellus. Oikeudenmukainen rauha, ilmastohätätila ja digitalisaatio julkisen teologian haasteena

Tomi Karttunen

1. Julkinen teologia ja suomalainen konteksti

Tässä luvussa analysoidaan aikamme eettisiä haasteita suurimman kirkkojen välisen yhteistyöjärjestön eli Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) ylimpien päättävien elinten julkilausumien pohjalta. Järjestön kannanotot tarjoavat peilauspintaa myös kansalliseen kirkolliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Julkilausumat heijastavat tieteellistä, poliittista ja ekumeenista keskustelua ja viestivät olennaisia piirteitä sitä, mitä merkittävä osa kirkkojen yhteisöstä näistä asioista ajattelee omista eettisistä lähtökohdistaan käsin ja yhdessä useiden hyvän tahdon ihmisten kanssa. Lähteenä ovat Karlsruhessa syyskuussa 2022 järjestetyn KMN:n ylimmän päättävän toimielimen eli yleiskokouksen sekä marraskuussa 2022 kokoontuneen KMN:n hallituksen (*executive committee*) julkilausumat. Niillä pyritään antamaan kirkkojen perusteltu ääni ajankohtaiseen eettiseen keskusteluun ja toimintaan. Lausumia analysoidaan tässä osoituksena julkisesta teologiasta eli kirkon uskon ja teologian pohjalta muodostettuina, julkisuuteen suunnattuina eettisinä kannanottoina. Julkinen teologia ymmärretään tässä yhteydessä siihen tapaan kuin Hak Joon Lee sen tässä määrittelee:

Hyläten modernin dikotomian tosiasioiden ja arvojen välillä, kuten myös dikotomian uskonnollisen ja kansalaisuuden välillä, julkinen teologia pyrkii edistämään rakentavaa yhteiskunnallista roolia uskonnollisille keskusteluille moniarvoisessa yhteiskunnassa, niin ettei uskonnollisia ilmauksia tukahduteta eikä demokraattisia arvoja, kuten ihmisoikeudet, suvaitsevaisuus ja tasa-arvo, hylätä. *Julkinen* ei viittaa niinkään paikkaan kuin tapaan tehdä teologiaa, nimittäin dialogiseen avoimuuteen jokaiselle tavoitella yhteiskunnan hyvinvointia. Adjektiivin *julkinen* liittyy erityisesti ainakin kolme ydintarkoitusta: 1) huoli yhteiskunnan hyvinvoinnista, 2) uskonnollisten symbolien ja uskontunnustusten julkisen tarkoituksen ja viestin löytäminen ja kommunikointi dialogin kautta, mikä on suhteessa 3) kritiikkiin uskonnon ”yksityisiä”, ”lahkoutuneita” tai ”autoritäärisiä” ilmauksia kohtaan, jotka joko kaventavat uskonnon yksityiseksi tai alueelliseksi asiaksi tai

kieltäytyvät todistamasta oikeaksi sen totuutta ja moraalivaatimuksia jäsenille tai ulkopuolisille todistuksin ja todistein.¹

Tarkoituksena on arvioida KMN:n julkilausumien antamia impulsseja suomalaiselle kirkolliselle keskustelulle ja etenkin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen Ekumeenisen Neuvoston sekä yleensä kirkkoliittojen toiminnalle näissä asioissa kirkon ja kirkkojen äänenä tällä hetkellä ja tulevina vuosina. Lähtökohtana on, että kirkolla on omasta uskostaan ja siitä nousevista arvoista käsin – kokonaisvaltaisen mission ajatuksen mukaisesti – annettavaa myös julkiselle keskustelulle hyvästä ja kestäville arvoille perustuvasta yhteiskunnasta. Tämä on oikeastaan sisään rakennettua jo positiivisen uskonnon- ja katsomuksen vapauden ajatukseen sekä siihen tosiasiaan, että ihmisoikeusperustaisen ajattelun taustalla on pitkälti kristinuskon perinne, ja siitä löytyy eettisiä ja motivoivia voimavaroja vastata myös ekokatastrofin haasteisiin

Pohjoismaissa on pitkään korostettu kultaisen säännön etiikkaa ja luonnollista moraalilakia yhteisenä eettisenä perustana yhteiskunnalle. Moniarvoisessa ja sekulaarissa toimintaympäristössä tulee kuitenkin ottaa laajemmin huomioon eri uskonnollisten perinteiden ja ajatussuuntien oma anti. 1900-luvun lopulla suomalaisessa Luther-tutkimuksessa painotettu uskon ja rakkauden yhteys uskossa läsnäolevan Kristuksen kautta muodostaa osaltaan pohjaa kokonaisvaltaiselle teologiselle ajattelulle, jossa myös politiikan eettinen ulottuvuus tulee esiin. Nytemmin uskon ja rakkauden yhteyteen liitetään uusitestamentillisesti usein myös toivo, koska sitä uhkakuvien maailmassa kipeästi tarvitaan. Esimerkkinä siitä, miten on nähty tärkeäksi kirkon oman äänen tuominen esiin myös suomalaisessa yhteiskunnassa on se, että niin vuoden 2019 kuin vuoden 2023 eduskuntavaaleja ajatellen Suomen evankelis-luterilainen kirkko määritteli omat hallitusohjelmatavoitteensa.²

Sosiaalieettinen vaikuttaminen kirkkojen äänenä on kuulunut Kirkkojen maailmanneuvoston keskeisiin tehtäviin aina sen perustamisesta alkaen toisen maailmansodan jälkeen Amsterdamin yleiskokouksessa 1948. Esimerkiksi rauhan teema on ollut kautta vuosikymmenten esillä ja myös

¹ Lee 2015, 44. Julkisesta teologiasta postsekulaarina aikana ks. laajemmin Graham 2013.

² Kultaisen säännön etiikasta luterilaisessa kontekstissa ks. Raunio 2007 ja Kopperi & Saarinen 2022 sekä kirkon hallitusohjelmatavoitteista: <https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/kirkon-hallitusohjelmatavoitteet-2023> (luettu 5.6.2023).

siihen liittyvät ideologiset ristipaineet ja pyrkimykset instrumentalisoida maailmanjärjestöä oman ideologian ajajaksi.³

1.1. Tie oikeudenmukaiseen rauhaan ja sovintoon

Karlsruhen 2022 KMN:n yleiskokouksen julkilausuma *The Things That Make For Peace: Moving the World to Reconciliation and Unity* (TTMP) lähtee liikkeelle järjestön julkilausumille tyypilliseen tapaan Uuden testamentin kehotuksesta rakentaa rauhaa (Luuk. 19:42) sekä KMN:n ohjelmatyön yleistemasta Busanin yleiskokouksesta 2013 lähtien eli ”oikeudenmukaisuuden ja rauhan pyhiinvaellus”. Esimerkiksi dosentti Hanna Ojanen on pitänyt julkilausuman otsikkoa ”Seikat, jotka rakentavat rauhaa: Maailman johtaminen kohti sovintoa ja ykseyttä” hyvänä ja sopivana inspiroimaan keskustelutilaisuuksia aihepiiristä myös Suomessa. Teeman käsittely ammentaa sisällöllisesti etenkin KMN:n asiakirjasta *Ecumenical Call to Just Peace* sekä Busanin yleiskokouksen julkilausumasta *Statement on the Way of Just Peace* mutta myös Karlsruhen yleiskokouksen teemasta ”Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen”.⁴

Parhailtaan elettyä ajankautta kuvataan TTMP-lausumassa laajenevan maailmanlaajan polarisoitumisen ajaksi, jossa rakennetaan geopoliittisia liittoutumia ja jolle ovat tyypillisiä jakautuminen, vastakkainasettelu ja militarisoituminen. Viitataan myös edelleen jatkuviin miehitystoimiin Palestiinalaisalueilla ja Kyproksella. Toimintaympäristö on kokonaisuutena varsin riskialtis. Ekumeeninen yhteisö on TTMP:n mukaan vakavasti huolissaan uskonnollisen kielen, auktoriteetin ja johtajuuden instrumentalisoinnista tukemaan tai ”siunaamaan” aseellista hyökkäystä tai yleensä väkivaltaa ja painostusta. Tämä on jyrkässä ristiriidassa kristillisen kutsumuksen kanssa toimia rauhan rakentajana sekä perustavien ekumeenisten periaatteiden kanssa, joiden tavoitteena on rakentaa sovintoa ja yhteyttä.⁵

Rauhan rakentamisen keinoista nostetaan esiin rasismien, muukalaiskammon, antisemitismin, vihapuheen ja muiden toisiin ihmisiin kohdistuvan vihan muotojen käsittely. Nämä ovat lisääntyneet ja voimistuneet viime vuosina. Merkittävänä taustatekijänä nähdään yleisen kansainvälispoliittisen ja rauhantutkimuksen tarjoaman analyysin mukaisesti populististen ja

³ Ekumeenisesta sosiaalietiikasta ks. esim. Saarinen 1994, 201–225 ja Saarinen 1999.

⁴ <https://www.oikoumene.org/resources/documents/the-things-that-make-for-peace-moving-the-world-to-reconciliation-and-unity> (luettu 5.6.2023). Ojanen 2022, 41. KMN:n rauhantyöstä esim. Tapani Saarisen väitös 2016.

⁵ TTMP, 1.

kansalliskiihkoisten liikkeiden antama rohkaisu tällaiselle käytökselle. Muina vaikuttavina tekijöinä mainitaan elintarpeiden niukkuuskriisi ja kamppailu resursseista. Tähän liittyvät myös taloudellinen epäoikeudenmukaisuus ja epätasa-arvo markkinoilla, valtioiden väliset konfliktit ja sodan paluu osaksi lähialueen todellisuutta myös Euroopassa sekä ydinsodan nouseva haamu.⁶

Näiden rauhaa uhkaavien tekijöiden taustalla nähdään perustavalla tavalla kristillisen uskon peruskäsitysten vastaisia ajattelu- ja toimintamalleja. Kristillisen uskon mukaista olisi kutsua dialogiin, kohtaamiseen ja molemminpuolisen ymmärryksen rakentamiseen. Nämä pyrkimykset ovat julkilausuman mukaan osa ekumenian ydintä ja keskeistä rauhan rakentamiselle. Kuten Karlsruhen yleiskokouksen mainittu keskusteleminen sen sanoo: Kirkkojen rooli on heijastaa uskoa, että ”Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen.”⁷

Kuten KMN:n julkilausumissa yleensä, joiden on tarkoitus kuvata ongelma kristillisen etiikan näkökulmasta ja kannustaa kirkkoja ja kristittyjä aktivismiin asiaan vaikuttamiseksi, tilanne kuvataan nostamalla esiin keskeisiä ongelmia sekä kehottamalla kirkkoja vastaamaan niihin kristillisen uskon mukaisesti. Kyse on siis kehotuspuheesta ideaalin tai Jumalan tahdon toteuttamiseksi. Se, mikä on jännitteessä yhteyden rakentamisen kanssa, on, että julkilausumassa ei pyritä pastoraalisesti rakentamaan siltaa niihin ihmisiin, joiden ajattelu nähdään keskeisenä syynä ongelmaan. Eriväristen populismien taustallahan vaikuttaisi ainakin yksilön näkökulmasta olevan kokemus epäoikeudenmukaisuudesta ja epätasa-arvosta sekä pelko syrjään jäämisestä ja oman arvon mitätöinnistä. Esimerkiksi maahanmuuttajatyössä on havaittu, että keskustelu aihepiiriin liittyvistä huolista vähentää muukalaiskammoa.⁸

Julkilausuman tavoitteet: keskustelu ekumeenisesta todistuksesta rauhasta sekä konkreettinen vaikuttamistyö

Kun jotakin edellytetään toisilta, katse tulee kääntää myös itseän. Julkilausuma vahvistaa ensinnäkin sen, että kirkkojen on tarpeen pyrkiä profetalliseen totuuden sanomiseen. Tähän liittyy paluu uudelleen ja syventävällä tavalla keskusteluun siitä, mitä seurauksia kristillisellä uskolla on

⁶ TTMP, 1.

⁷ TTMP, 1.

⁸ TTMP, 1. Populismista sosiaalipsykologian näkökulmasta ks. esim. Stathi ja Guerra 2021, 50–53. Kohtaamisen merkityksestä asenteisiin vaikuttamisessa maahanmuuttajatyössä ks. esim. Siirto & Niemi 2017, 56–58.

kirkkojen yhteiselle todistukselle rauhasta maailmassa sekä ekumeeniselle sitoutumiselle oikeudenmukaiseen rauhaan. Pohjateksti tälle on taannoinen KMN:n dokumentti *Way of Just Peace*. KMN:n johdon tulisi yhdessä kumppaniensa kanssa kutsua koolle näitä teemoja käsittelevä keskustelu.⁹

Keskeisenä rauhan rakentamisen kannalta julkilausuma tähdentää uskontojenvälisen dialogin ja yhteistyön merkitystä. KMN:a ja koko ekumeenista yhteisöä kehoitetaan panostamaan tähän. Lausuma hylkää ihmisyhteisön jakamisen ja polarisoinnin kaikissa muodoissaan ja tähdentää KMN:n jäsenkirkkojen sitoutumista pysyä yhdessä. Yhdessä voidaan paremmin vastata rauhan, oikeudenmukaisuuden, ihmisten turvallisuuden ja kestävämpään ympäristön kysymyksiin dialogin, kohtaamisen, keskinäisen yhteisymmärryksen rakentamisen ja yhteistyön keinoin. Julistus peräänkuuluttaa myös lisävarojen sijoittamista rauhan rakentamiseen.¹⁰

Julkilausuma toistaa jo Amsterdamissa 1948 esitetyn julistuksen hylätä sota Jumalan tahdon vastaisena. Samalla kutsutaan maailmanlaajasti tulitaukoihin kiireellisenä moraalisen imperatiivina kaikissa aseellisissa konflikteissa ympäri maailman ja kehoitetaan osallisia ryhtymään kärsivälliseen dialogiin ja neuvotteluihin, kunnes voidaan saavuttaa oikeudenmukainen ja kestävä rauha (*just and sustainable peace*) sekä pidättäytymään sotimisesta.¹¹

Yksittäisistä maista nostetaan esiin ensinnäkin Korean niemimaan rauhanprosessi sekä Japanin valtion perustuslain 9. artikla sodanvastaisuuden perintönä. Kansainvälistä yhteisöä pyydetään myös tukemaan japanilaisia tämän perinnön vaalimisessa.¹²

Maininnan saa julkilausumassa myös KMN:n ja ekumeenisen yhteisön tarve vastata diakonisesti ja humanitaarisen avun kautta väkivallan ja epävakauden seurauksiin maissa kuten Etiopia, Nigeria,

⁹ TTMP, 2. Way of Peace -julkilausuma: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/statement-on-the-way-of-just-peace> (luettu 7.6.2023)

¹⁰ TTMP, 2.

¹¹ TTMP, 2.

¹² Mainitussa Japanin perustuslain 9. artiklassa todetaan mm. näin: ”Me, Japanin kansa, haluamme rauhaa kaikkina aikoina ja olemme syvästi tietoisia korkeista ihanteista, jotka kontrolloivat ihmissuhteita, ja me olemme päättäneet säilyttää turvallisuutemme ja olemassaolomme luottamalla maailman rauhaa rakastavien kansojen oikeudenmukaisuuteen ja uskoon. Haluamme kunnioitetun aseman kansainvälisessä yhteisössä, joka pyrkii rauhan säilyttämiseen ja tyrannian, orjuuden, alistamisen ja suvaitsemattomuuden poistamista maan päältä kaikiksi ajoiksi. Tunnustamme, että maailman kansoilla on oikeus elää rauhassa, vapaana pelosta ja mielivallasta.” https://highcourtchd.gov.in/sub_pages/top_menu/about/events_files/japanspeech.pdf (luettu 5.6.2023). Suom. Tomi Karttunen.

Kamerun, Etelä-Sudan, Keski-Afrikan tasavalta, Kongon demokraattinen tasavalta, Mosambik, Sudan, Myanmar, Sri Lanka, Filippiinit ja Länsi-Papua sekä osoittaa kristillistä solidaarisuutta kirkkoille ja ihmisille kaikissa niissä maissa ja alueilla, jotka kärsivät väkivallasta ja levottomuuksista. Erikseen tuodaan esille vielä Kolumbian rauhanprosessi ja KMN:n tuki sille.¹³ Suuri osa näistä maista on sellaisia hauraita valtioita, joissa Suomesta esimerkiksi Kirkon ulkomaanapu on humanitaarisen ja kehitysavun järjestönä toiminut ja toimii.

Kansainvälispoliittisesti haastavaa suomalaisesta näkökulmasta on julkilausumassa esiin nostettu pyyntö poistaa Kuuba niiden maiden listalta, jotka tukevat terrorismia, koska se ei ole osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.¹⁴ Ekumeenisen yhteisön tukea kaivataan paitsi Kuuballe myös muiden maiden kirkkoille ja ihmisille, joissa ihmisoikeudet ja -arvo ovat kärsineet pakotteista. Nimeltä mainitaan Syyria, Kuuba, Venezuela ja Zimbabwe.¹⁵

Varsin tärkeän sijan saa ydinaseisiin liittyvä tematiikka. Ekumeenista yhteisöä kehoitetaan keskustelemaan ydinpelotteeseen liittyvistä kristillisistä periaatteista ja näkökulmista. Kaikkia valtioita kehoitetaan allekirjoittamaan ydinaset kieltävä sopimus.¹⁶ Suomessa tuoreena Nato-maana tähän eettiseen kysymykseen liittyvä keskustelu olisi epäilemättä tarpeen myös luterilaisen kirkon ja kirkkojen ekumeenisen yhteisön piirissä Suomen Ekumeenisessa Neuvostossa. Alla on enemmän pohdintaa siitä, miten Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on linjattu näistä asioista ja miten keskustelua tulisi mahdollisesti jatkaa.

Ajankohtaiseen eettiseen keskusteluun kuuluu julkilausuman voimakas tuki kansainväliselle autonomisten aseiden eli ”tappajabottien” ja droonien ennaltaehkäisevälle kiellolle. Valtioita kehoitetaan käymään neuvotteluita tästä asiasta. Julkilausuma kritisoi aseiteollisuutta, joka hyötyy sodasta ja väkivallasta sekä aseiden vientiä, joka ”lisää polttoainetta konfliktien liekkiin” ympäri maailmaa.¹⁷ Tilanteessa, jossa läntiset vallat tukevat puolustussotaa Ukrainassa, on ymmärrettävää,

¹³ TTMP, 2.

¹⁴ Vrt. Ojanen 2022, 42.

¹⁵ TTMP, 3.

¹⁶ TTMP, 3.

¹⁷ TTMP, 3. Vrt. Liuski, Aalto & Kalliokoski 2023, 162–163 nostavat esiin (teoreettisen) mahdollisuuden tehdä koneista jopa paremmin eettisiä pelisääntöjä noudattavia kuin ihmiset. Näiden aseiden arvaamattomuuden ja vääriin käsiin joutumisen tuottamaa selkeää uhkaa ei suppeassa maininnassa kuitenkaan kovin paljon avata – esimerkiksi sitä, että väkivaltaan turvautumisen kynnyks voi laskea, jos aseelle käskyt antanut ihminen seuraa asioita turvallisen välimatkan päästä.

että Suomessa ei haluta kovin paljon ”keikuttaa venettä” korottamalla ääntä näistä eettisistä ongelmista, mutta niistä on syytä aloittaa entistä vilkkaampi keskustelu, koska pyrkimyksenähän tulisi olla sodan ja väkivallan välttäminen tulevaisuudessa. Aseiden saatavuus ja militaristinen asenneilmapiiri myös edistää niiden käyttöä, mikä tulee edelleen tiedostaa, vaikka sotateollisuus Suomessakin tuo työpaikkoja.

Helpompia vaatimuksia suomalaisesta näkökulmasta ovat sotarikollisten saaminen lailliseen vastuuseen teoistaan ajatellen niin sotarikoksia, rikoksia ihmiskuntaa vastaan kuin muita vakavia kansainvälisten humanitaaristen ja ihmisoikeuslakien rikkomuksia. Näistä mainitaan hyökkäykset siviilejä ja siviili-infrastruktuuria vastaan, sukupuolistunut väkivalta konfliktissa, ruoan, veden ja lääkkeiden käyttö aseena sekä ydinaseiden ja muiden joukkotuhoaseiden käyttö. Periaatteellisesti helppoa on myös yhtyä uskonnonvapauden puolustamiseen. Vakaumukseen perustuva kieltäytyminen aseista oli Suomessa pitkään hankala eettinen kysymys ja tilanteiden kiristyessä se sellaisena pysyneekin.¹⁸

Suomi on pienenä demokraattisena maana perinteisesti tukenut vahvoja kansainvälisiä instituutiota, jotka vakauttavat maailmantilannetta ja ehkäisevät vahvemman oikeudella toimimista.

Julkilausuman kutsu hallituksille ja muille toimijoille lisätä panostuksia turvallisuuden ”todellisten perusteiden” ja globaalin vakauden vahvistamiseen ja esimerkiksi YK:n toiminnan uudistamiseen ja tehostamiseen on tästä näkökulmasta myös Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja samalla kirkkojemme näkökulmasta perusteltua. Yksi tilaisuus tähän keskusteluun eurooppalaisesta turvallisuusarkkitehtuurista on ETYK-kokouksen 50-vuotisjuhluvuosi 2025, johon myös esimerkiksi presidentti Sauli Niinistö on viitannut.¹⁹

Sanavalinta ‘todelliset perusteet’ turvallisuudelle viittaa siihen, että aseet ja voimankäyttö eivät ole kestävä tapa lisätä turvallisuutta. Julkilausumassa viitataan tällä kohtaa toimiin, jotka liittyvät ilmastokatastrofin ehkäisyyn, oikeudenmukaiseen siirtymään uusiutuvan energian käyttöön, äärimmäisen köyhyyden poistamiseen, kestävään kehitykseen ja toimenpiteisiin epätasa-arvoisuuden vähentämiseksi. Keinoina viitataan etenkin verotuksen oikeudenmukaisuuteen ja sen korjaamiseen.²⁰

¹⁸ Vrt. Ojanen 2022, 42.

¹⁹ TTMP, 3. ETYK:n merkityksen uuteen pohdintaan viittaa myös esim. Werner 2023, 22.

²⁰ TTMP, 3.

Painopiste keinoissa on siis kansalaisjärjestöjen ja valtioiden yleisesti ajamissa asioissa, ei esimerkiksi viittauksissa sosiaaliseen markkinatalouteen ja sen ekologisen kestävyuden mahdollisuuksiin, mikä on linjassa KMN:n yleisen käytännön kanssa. Myöskään esimerkiksi rauhankasvatusta ei mainita. Seuraavassa vielä tarkennettua pohdintaa rauhantyöstä ja ydinaseista tänään luterilaisen kirkon viime vuosikymmenten linjanvetojen valossa.

Suomi, ydinvarjo ja ydinaseiden kieltö

Suomen evankelis-luterilaisen piispainkokouksen lausumassa *Rauha, kehitys ja ihmisoikeudet* (RKI 1982) tunnistetaan ne ongelmat, jotka liittyvät oikeutetun sodan käsitteeseen nykyisenä totalitaarisen sodan ja joukkotuhoaseiden aikana, jolloin keinot eivät ole enää suhteessa siihen mitä suojellaan ja uhkaavat äärimmillään tuhota elämän koko maapallolta. Silti suojeluvastuusta pidetään kiinni ja todetaan myös Suomea ajatellen, että ”Väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi joutuneen kansan oikeutta puolustaa itseään ei tosin pyritä kieltämään ja oikeutetun sodan teorian voidaan edelleen katsoa osittain pätevän ainakin pienten, ydinaseista kieltäytyvien kansojen kohdalla.”²¹

Piispainkokouksen RKI-lausuma tuo julki vähintään epäsuorasti sen, että atomi-, biologisia ja kemiallisia aseita pidetään torjuttavina ja ylimitoitettuina:

ABC-aseita käytettäessä sodan luonne muuttuu kuitenkin niin oleellisesti ja tuo mukanaan ihmiskunnan totaalisen tuhon uhan, että puhe oikeutetusta sodasta on täysin mieletöntä ja harhaanjohtavaa. Ns. tavanomaisillakin aseilla käyty sota on varsin totaalista eikä säästä siviiliväestöäkään. Edelleen mikä tahansa konflikti voi laajeta maailmanlaajuiseksi selkkaukseksi. Hyökkäys- ja puolustussodan raja on myös usein epäselvä...²²

Lausuma näyttää heijastelevan KMN:n jo ensimmäisessä yleiskokouksessaan Amsterdamissa ilmaisemaa kantaa, jonka mukaan ydinaseet ovat ”synti Jumalaa vastaan” ja ”rikos ihmiskuntaa vastaan”.²³ Oikeutetun sodan käsitteen ongelmien tunnistaminen totaalisen sodan kontekstissa merkitsee sitä, että asiallisesti ottaen on osana kirkkojen ekumeenista yhteisöä siirretty painopiste

²¹ Rauha kehitys ja ihmisoikeudet kirjassa Sinnemäki 1986, 241. Linjauksen valmistelun taustalla vaikutti teologinen ja sosiaalieettinen keskustelu rauhan teemasta Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa vuodesta 1970 lähtien kirkkojenvälisissä oppikeskusteluissa. Näistä ks. Tuomi 2022.

²² Sinnemäki 1986, 241.

²³ TTMP 2022, 5.

puheeseen oikeudenmukaisesta rauhasta. RKI-asiakirjassa todetaankin: ”Rauhan tulee rakentua oikeudenmukaisuudelle sekä yhteiskuntien sisällä että niiden välillä, koska vääräys aiheuttaa väkivaltaa ja on rauhattomuuksien lähde.”²⁴

Periaatteessa seuraava askel RKI-asiakirjassa otetusta kannasta olisi edistää julki lausutusti KMN:n tavoin ydinaseiden kieltoa – etenkin kun sopimus ydinaseiden kiellosta näyttäisi YK-prosessissa olevan matkalla osaksi kansainvälistä oikeutta. Silti tästä asiasta ei Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ole käyty julkista keskustelua, vaikka Suomen keväällä 2023 toteutuneen Nato-jäsenyyden myötä ydinaseet ovat osa maan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Maa on sotilasliiton ydinvarjon alla. Suomeen ja kirkolliseen keskusteluun näyttää pätevän se mitä KMN:n Karlsruhen julkilausumassa todetaan: ”useat maat näkevän ydinaseet edelleen vaikutusvallan äärimmäisenä muotona” ja: ”ydinvarjovaltiot katsovat edelleen ydinasein aseistautuneisiin liittolaisiin turvallisuutensa avainpilarina.” Tämä kääntää katseen myös Suomeen ja luterilaiseen kirkkoon kutsuna edistää vähäiseksi jäänyttä eettistä keskustelua tähän liittyen käyttäen peilinä vaikkapa KMN:n julkilausuman taustamateriaalia, jossa esitetään ydinturvaa kaipaaville vasta-argumentti: Turvallisuustae, joka uhkaa maailmanlaajalla tuholla, on illusorinen, epäoikeutettu eikä moraalisesti puolustettavissa. Se on kaukana rauhan ja turvallisuuden säilyttämisestä. Pelkkä ydinaseiden omistaminen edistää pakottamista ja pelottelua, voimistaa jännitteitä ja saa aikaan aggressiota. Näiden kuvaamattoman tuhoisien aseiden pelkkä olemassaolo, jotka ihmiset ovat luoneet, on vastoin kristinuskon perustavia oppeja. Sellaiset aseet eivät ole turvallisia ihmisten käsissä, ja ne täytyy eliminoida.²⁵

Mikä siis on idealismia, illuusiota ja realismia tässä asiassa ja mikä eettisesti kestävä? Varsinainen KMN:n julkilausuma kehottaa varsinkin ydinasevaltoja ja ydinvarjon alla olevia maita allekirjoittamaan ydinaseet kieltävän sopimuksen, koska ne itse ovat osa ydinaseiden muodostamaa maailmanlaajaa uhkaa.²⁶

Eettisesti perustelu on yhtäältä yleisinhimillinen elämän suojeleminen ydinaseiden tuottamalta uhalta kaikelle elämälle. Toisaalta Jumalan ihmiselle antaman varjelukehotuksen selkeänä rikkomuksena ydinaseet ovat ”synti Jumalaa vastaan”. Kanta on varsin yksinkertainen ja selkeä ja jättää pois tätä

²⁴ Sinnemäki 1986, 242.

²⁵ TTMP 2022, 6.

²⁶ TTMP, 3.

syvällisemmät moraaliteologiset tai -filosofiset pohdiskelut. Tämä on sekä julkilausuman vahvuus että sen heikkous. Ainakaan asiaa ei pyritä selittämään pois ja laimentamaan.

1.2. Sota Ukrainassa

Yleiskokouksen eniten seuratuin kannanotto liittyi Venäjän hyökkäyssodan arviointiin Ukrainassa. Näyttää siltä, että sekä useimmat Venäjän hyökkäyssodan arvostelijat, kuten professori Kirill Hovorun, että Venäjän ortodoksisen kirkon delegaatio pitivät lopullista tekstiä parempana kuin he olivat pelänneet. Kritiikin kärki kohdistui menettelytapoihin julkilausuman valmistelussa ja käsittelyssä, jotka nähtiin epätasapuolisiksi. Ensinnäkin sodasta kärsineet ukrainalaiset eivät olleet sitä valmistelemassa ja toisekseen täysistunnossa Venäjän ortodoksisen kirkon edustajalle sallittiin puheenvuoro, joka ylitti yleisen minuuttimäärän moninkertaisesti. Vastaavaa ei suotu ukrainalaisille osallistujille.²⁷

Kannanotto *War in Ukraine, Peace and Justice in the European Region* lähtee KMN:n julkilausumien yleisen rakenteen mukaisesti liikkeelle raamattuviitteellä, tällä kertaa Efesolaiskirjeen julistukseen Kristuksesta rauhanamme (Ef. 2:14, 17–18) ja kehotuksella ottaa yleiskokouksen sovintoon tähtäävän keskustelemen nimissä ”vakavasti kutsu ykseyteen Kristuksessa ja elämään Kristuksen Jumalaan ja toinen toiseemme ulottuvan sovinnon kansana”. Julkilausuma käsittelee sotaa Ukrainassa vajaan parin sivun verran sekä tämän jälkeen siirtolaisuutta, muukalaiskammoa ja rasismia suunnilleen saman verran. Tässä syvennymme lausuman ensimmäiseen osaan.

Julkilausuma alkaa selkeällä myötätunnon osoituksella Ukrainaa kohtaan: ”Kaikkien KMN:n 11. yleiskokouksen osallistujien ajatukset ja rukoukset ovat keskittyneet Ukrainan kansaan ja maahan ja traagisiin seurauksiin, joita he ovat kärsineet ja kärsivät Venäjän hyökkäyksestä alkaen 24. helmikuuta 2022”. Selvää siis on, että Venäjä nimetään hyökkäyssodan käynnistäjäksi ja Ukraina tämän hyökkäyksen uhriksi. Lausuma viittaa lukuihin kuolleista ja kotinsa jättämään joutuneista sekä raporteihin tapauksista, jotka voivat osoittautua sotarikoksiksi ja rikoksiksi ihmisyyttä vastaan. Viitataan myös seksuaaliseen ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan sekä ihmiskaupalle altistumiseen. Myös ydinvoimaloiden ja Tshernobylin katastrofialueen turvallisuus huolettaa.²⁸

²⁷ Suomalaisen kriittisen näkökulman julkilausuman käsittelyprosessiin tarjoaa Meriläinen 2022, 43–47.

²⁸ War in Ukraine, 1.

Yleiskokous vahvisti KMN:n keskuskomitean kesäkuussa 2022 antaman lausunnon, jonka mukaan Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on “laiton ja ilman oikeutusta”. Yleiskokous myös uudisti kutsun välittömästä tulitauosta kuoleman ja tuhon pysäyttämiseksi sekä vaati dialogia ja neuvotteluja “kestävän rauhan turvaamiseksi”. Kaikkia sodan osapuolia kehoitettiin kunnioittamaan kansainvälisen humanitaarisen lain periaatteita, erityisesti siviilien ja siviili-infrastruktuurin suojelua sekä sotavankien humaania kohtelua. Liittyen sekä keskuskomitean kesäkuun lausuntoon että KMN:n historialliseen eetokseen yleiskokous myös totesi voimakkaasti vahvistavansa sen, että sota on yhteensopimaton Jumalan luonnon ja ihmisiin kohdistuvan tahdon kanssa sekä vastoin perustavia kristillisiä ja ekumeenisiä periaatteitamme, ja sen mukaisesti hylkäämme kaiken uskonnollisen kielen ja auktoriteetin väärinkäytön aseellisen aggression ja vihan oikeuttamiseksi.²⁹

Vaikka julkilausuma ei suoraan mainitse Venäjän ortodoksisen kirkon sodalle antamaa oikeutusta ja uskonnon instrumentalisointia tässä yhteydessä, lausuman kritiikin kohde on kontekstia vähänkin tunteville varsin selvä. Julkilausuma siis tuomitsee kiistattomasti Venäjän hyökkäyssodan ja sen oikeuttamisen kaiken kristillisen ja yleisen etiikan ja kansainvälisen lain vastaisena. Teologista näkökulmaa asiaan tuo viittaus ”uskonnollisen kielen ja auktoriteetin” väärinkäyttöön.

Ukrainan tilanteen käsittely oli keskeinen osa Karlsruhen yleiskokousta. Globaalien perspektiivien erilaisuus tuli esiin siinä, että jotkut globaalin etelän edustajat kritisoivat Ukrainaan fokuoitumista Eurooppa-keskeisyydestä. On kuitenkin syytä muistaa, että sodalla on globaaleja seurauksia ajatellen niin ruokaturvaa kuin yleistä polarisaatiota ja militarisoitumista, mikä vie rahaa esimerkiksi kehitysyhteistyöltä. Liittopresidentti Frank-Walter Steinmeierin voimakas puhe ja kehoitus ”rehelliseen dialogiin” hyökkäyssotaan liittyen oli tervetullut muistutus dialogin aitouden tärkeydestä, mutta se myös koettiin varsin vahvasti poliitikon sekaantumiseksi KMN:n asioihin.³⁰

Esimerkiksi pitkän linjan saksalainen ekumeenikko Werner Dietrich on *The Ecumenical Review* -lehdessä arvioinut, että liittopresidentin toive rehellisestä vuoropuhelusta ei toteutunut yleiskokouksessa lukuun ottamatta joitakin yksittäisiä ja yksityisiä keskusteluja. Ei myöskään esitetty näkyviä hyvän tahdon eleitä Venäjän ortodoksisen kirkon delegaattien ja Ukrainan

²⁹ War in Ukraine, 1–2. Suom. Tomi Karttunen.

³⁰ Liittopresidentti Steinmeierin puhe: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/german-federal-president-frank-walter-steinmeiers-address-at-the-wcc-11th-assembly> (luettu 6.6.2023).

kirkkojen edustajien välillä. Dietrich toteaakin perustellusti, että paljon pitää vielä tehdä, jotta voitaisiin asettaa “selkeä tiekartta konkreettisista askelista lähentymisprosessille.” Dietrich kaipasi rehellisyyden lisäksi myös sellaista tasapuolisuutta, että osaksi keskustelua tuotaisiin myös venäläisten kristittyjen kokemus lännen ylivoimasta ja NATO-liittouman laajenemisesta itään. Tätä ei hänen mukaansa läntisessä mediassa juuri kuunnella.³¹ Molempia osapuolia – hyökkääjää ja uhria – on toki oikein kuulla. Dietrich ei kuitenkaan viittaa tarpeeseen keskustella kestävästä rauhaa tavoiteltaessa venäläisestä imperialismista ja sen juurista sekä lännenvastaisuuden historiallisesta ja ideologisesta taustasta, joita on tässä tutkimuksessa edellä käsitelty.

Julkilausuma vakuuttaa ekumeenisen yhteisön muistavan rukouksissa kaikkia tämän tragedian uhreja niin Ukrainassa kuin kautta maailman sekä kulkevan heidän rinnallaan. Erityisen kiitoksen saavat järjestöt, jotka tukevat kärsiviä Ukrainassa ja muualla sekä pitävät huolta pakolaisten ihmisarvoisesta kohtelusta.

Julkilausuma liittyy keskuskomitean kesäkuussa 2022 tekemään havaintoon, että KMN:lla on ratkaisevan tärkeä rooli alueen kirkkojen rinnalla kulkijana sekä foorumina ja turvallisenä tilana kohtaamiseen ja dialogiin konfliktiin liittyvistä monista painavista kysymyksistä. KMN:n jäsenten tehtävänä on etsiä ykseyttä ja palvella yhdessä maailmaa. Julkilausuman kautta myös sitoudutaan entistä intensiivisempään dialogiin jakavista asioista, mikä on KMN:n ydintarkoitus. Tämän pitäisi luonnollisesti tarkoittaa avointa ja rehellistä dialogia. Konfliktin esiin nostamien kysymysten nähdään olevan “syviä ja perustavia” niin ekumeeniselle liikkeelle kuin maailmalle laajemmin ottaen.³² Tarvitaan siis myös syventävää analyysia.

Yleiskokous osoitti sanansa suoraan myös Venäjän ja Ukrainan kirkkoille ja toisti keskuskomitean ilmaiseman kehotuksen “korottaa äänensä vastustaakseen jatkuvia kuolemia, tuhoa, Ukrainan kansan joutumista pois kodistaan ja omaisuuden menettämistä.” Rukouksena on sodan päättyminen “hyvin pian”. Lausumassa tunnustetaan sodan jälkeisen elpymisen olevan työläs ja pitkä tie. Siihen liittyy valtavia humanitaarisia, taloudellisia ja ekologisia kuluja. Lausuma kutsuu kirkkoja toimimaan avainroolissa muistojen parantamisessa, sovinnon rakentamisessa ja diakonisessa

³¹ Dietrich 2023, 22.

³² War in Ukraine, 2.

huolenpidossa. Eettisesti tärkeä on myös toteamus: ”Tunnustamme, että sodassa ei ole ‘voittajia’ ja että kenenkään ei koskaan pitäisi joutua sotaan.”³³

Euroopan hallituksia ja koko kansainvälistä yhteisöä kutsutaan aiempaa paljon pontevampiin toimiin militarisoitumista, vastakkainasettelua ja aseiden vientiä vastaan rauhan edistämiseksi. Tulisi vahvistaa väkivallatonta vastaamista konflikteihin ja sovintoprosesseja pikemmin kuin vastakkainasettelua ja jakautumista. KMN:a ja jäsenkirkkoja kehoitetaan jatkamaan asioiden selkeyttämistä ja dialogia, pyöreän pöydän keskusteluja ja muita toimintamuotoja ratkaisujen löytämiseksi konflikteihin ja niiden seurauksiin. Lopuksi julkilausuma vahvistaa teologisesti perusteltuna motivaationa ja huipennuksena ekumeenisen yhteisön sitoutumisen siihen, että olemme toisillemme vastuussa ykseyden siteen säilyttämisestä Kristuksessa.³⁴

Ukrainan sodan ohella toinen yleiskokousta leimannut keskustelunaihe oli ilmastohätätila, josta annettiin myös julkilausuma.

1.3. Elävä planeetta ja ilmastohätätila: Viimeinen mahdollisuus toimia yleiskokouksena

Julkilausuma *The Living Planet: Seeking a Just and Sustainable Global Community* alkaa teologisesti johdannolla, jossa hahmotetaan holistista teologista lähestymistapaa ekologisiin kysymyksiin.³⁵ Lähtökohtana on, että maa kaikkineen on Herran ja vastuullisen taloudenhoitajan etiikka. Ihmisten tehtävä Jumalan kuvaksi luotuna on palvella Jumalan luomakunnan “uskollisina ja

³³ War in Ukraine, 2. Mikkeli 2023, 54–55 mukaan jo Kansainliiton perustamisessa ja ensimmäisen maailmansodan jälkeisen rauhansopimuksen laatimisessa sekä sitä kautta kansainväliseen oikeuteen perustuvan järjestelmän luomisessa mukana ollut Yhdysvaltain presidentti Woodrow Wilson puhui vuonna 1917 rauhasta ilman voittajia (*peace without victory*). Tarkoituksena oli edistää sodanjälkeistä maailmaa, jossa ei tunnettaisi kaunaa ja katkeruutta vaan voitaisiin rakentaa kestävä rauha. Ainoastaan tasavertaisten kesken solmittu rauha voi kestää Wilsonin mukaan. Wienin kongressista 1815 alkaen oli ollut voimassa tasapainojärjestelmä, jossa vain rajoitettiin itsekkäitä pyyteitä, mutta ei rakennettu yhteistyötä. Tuo aika oli ollut epävakaa, eikä se ollut kyennyt estämään asevarustelun kiihtymistä 1800-luvun lopulla, mikä osaltaan johti ensimmäiseen maailmansotaan. Wilsonin edeltäjä presidenttinä Theoder Roosevelt oli Donald Trumpin hengenheimolainen ja painotti sitä, että yhteistyö piti rakentaa kansallisen itsekkyyden varaan. Nykyisen polarisaation ajan tapaan T. Roosevelt myös ajatteli, että maailmansodan vihollisvaltiot, kuten Saksa ja Turkki, tuli jättää kansainvälisen toiminnan ulkopuolelle, samoin Venäjä. Kansainliitto tuli rakentaa Yhdysvaltain ja Britannian liittolaisten varaan, jotta se olisi suuntautunut yhteisiä vihollisia vastaan. Kyse oli näin ollen pikemminkin puolustusblokin kuin sovinnon ja yhteistyön rakentamisesta, mikä epäilemättä edisti toisen maailmansodan syntyä ruokkiessaan leiriytymistä ja katkeruutta. Toisen maailmansodan jälkeinen Marshall-apu rakensi huomattavasti paremmin kestävä rauhaa, joskin Neuvostoliiton imperialismi johti Yhdysvaltain pyyteet kohdatessaan kylmään sotaan.

³⁴ War in Ukraine, 3.

³⁵ <https://www.oikoumene.org/resources/documents/the-living-planet-seeking-a-just-and-sustainable-global-community> (luettu 6.6.2023).

vastuullisina huolenpitäjinä”. Lausuma korostaa kaiken luodun yhteenkuuluvaisuutta ja sitä, että elämämme on täysin riippuvaista koko luodun maailman terveydestä. Ihmiskeskeinen kapea ymmärrys suhteestamme luomakuntaan tulee viimeistään nyt hylätä ja siirtyä kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen elämästä, jotta voitaisiin saavuttaa kestävä globaali ekosysteemi. Olemme kaikki riippuvaisia toisistamme ja koko Jumalan luomakunnasta – ajatus, joka teologisesti perustelee biodiversiteetin merkityksen. Yleiskokouksen tema Kristuksen rakkaudesta, joka johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen, merkitsee tässä yhteydessä kutsua parannukseen (kr. *metanoia*) ja uudistamaan suhteemme luomakuntaan oikeudenmukaiseksi tavalla, joka tulee esiin myös käytännössä.³⁶

Julkilausuma toteaa haastavasti: ”Meiltä on loppumassa aika *metanoian* tekemiselle”. Tämän jälkeen se kuvaa humanitaarisia katastrofeja eri puolilla maailmaa ja niihin liittyviä sääilmiöitä sekä näkee ääri-ilmiöt hätäkelloina ilmastokatastrofista. Epävakaas ja lisääntynyt kilpailu luonnonvaroista ilmastonmuutokseen liittyen lisäävät konfliktien riskiä. Kyseessä on myös vakava terveyshätätila, sillä ilmastonmuutos on tunnistettu johtavaksi syyksi ihmisten kuolleisuudessa ja sairastavuudessa. Ilmastosta johtuva pakko siirtyä asuinpaikasta toiseen tai lähteä siirtolaiseksi on jo tämänhetkinen ilmiö. Julkilausuma viittaa tässä hallitustenvälisen ilmastopaneelin tuloksiin ja näkee ilmastonmuutoksen eettisenä, moraalisenä ja hengellisenä kriisinä, joka tulee esiin yleisessä takertumisessa voiton tavoitteluun.³⁷

Lausumassa tuodaan toistuvasti esiin, että ”meiltä on loppumassa aika”. Tilanteen vakavuuteen ja kiireellisyyteen kansainvälisen ilmastotavoitteen, siis maksimissaan 1,5 asteen lämpeneminen, saavuttamiseksi halutaan herätellä käyttäen vahvaa retoriikkaa:

Tämä yleiskokous on viimeinen tilaisuus, joka meillä on toimia yhdessä estääksemme planeettaamme tulemasta asumiskelvottomaksi. Erityisesti ei enää ole mahdollista viivytellä, jos haluamme, että meillä on mitään mahdollisuutta pysyä turvallisemmassa +1,5 asteen globaalien lämpenemisen rajassa ja välttääksemme katastrofaalisemman ilmastonmuutoksen.³⁸

Julkilausuma kiinnittää huomiota siihen, että tietyt väestöryhmät ovat ilmastonmuutoksen seurauksille erityisen haavoittuvia. Alkuperäiskansat kuuluvat haavoittuvimpiin ryhmiin läheisen

³⁶ The Living Planet, 1.

³⁷ The Living Planet, 1.

³⁸ The Living Planet, 2. Suom. Tomi Karttunen.

luontosuhteensa vuoksi. Heidän tarjoamaansa kulttuuriseen resurssiin etsittäessä ekologisesti kestävä elämäntapaa holistisen ajattelun keinoin ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota.³⁹

Kannanotossa nostetaan esiin lukuisia hallitustenvälisen ilmastopaneelin, kansainvälisten ympäristökokousten, YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden vuoteen 2030 ja yleisessä poliittisessa keskustelussa esillä pidettyjä asioita. Valtioita, kansoja, järjestöjä ja muita kehoitetaan mukaan toteuttamaan näitä asioita vastattaessa ilmastonmuutoksen haasteeseen. Kirkkoja kutsutaan sitoutumaan konkreettisiin tekoihin ilmastonmuutoksen seurausten rajoittamiseksi ja ekologisen tasapainon palauttamiseksi. KMN:lle itselleenkin asetetaan tavoitteita. Rakenteellinen uutuus on esimerkiksi ehdotus perustaa komissio ilmastonmuutoksesta ja kestävästä kehityksestä yhdessä ekumeenisten kumppanien kanssa tilannetta seuraamaan ja neuvoa-antavaksi toimielimeksi.⁴⁰

KMN on perinteisesti suhtautunut kriittisesti kapitalistiseen järjestelmään. Viime vuosina on aiempaa enemmän yleisestikin keskusteltu tarpeesta kehittää vaihtoehtoista talousajattelua, joten siinä mielessä KMN:n tarjoamat keskustelunavaukset ovat aiempaa enemmän osa valtavirtaa. Liittyen vihreään siirtymään ja siniseen talouteen julkilausuma kehottaa myös perusteltuun kriittisyyteen liittyen esimerkiksi vihreän siirtymän edellyttämien raaka-aineiden hankkimiseen globaalista etelästä tai siniseen talouteen liittyvien geopoliittisten ja ideologisten agendojen tarkasteluun kriittisen linssin lävitse.⁴¹

1.4. Neljäs teollinen vallankumous: robotiikka, tekoäly ja nano- sekä bioteknologia

Kirkkojen maailmanneuvoston hallitus (*executive committee*) otti kantaa uuden kehittyneen teknologian haasteisiin marraskuussa 2022 lausunnollaan *New and Emerging Technologies, Ethical Challenges*.⁴² Taustalla oli Karlsruhen yleiskokouksessa käyty temaattinen ekumeeninen keskustelu ”Trends and emerging issues in a rapidly changing world”.⁴³

³⁹ The Living Planet, 2.

⁴⁰ The Living Planet, 2–4.

⁴¹ The Living Planet, 6–7. KMN:n keskustelunavauksista liittyen ”elämän talouteen” ks.

<https://www.oikoumene.org/what-we-do/sustainability-and-economy-of-life#new-international-financial-and-economic-architecture> (luettu 6.6.2023) sekä järjestön tarjoamasta materiaalista seurakuntien kestävän kehityksen toimia varten ks. KMN:n ekologisen oikeudenmukaisuuden tiekartta (2019):

https://www.oikoumene.org/sites/default/files/Document/Roadmap%20Magazine_5.pdf (luettu 6.6.2023).

⁴² <https://www.oikoumene.org/resources/documents/new-and-emerging-technologies-ethical-challenges-statement> (luettu 6.6.2023).

⁴³ New and Emerging Technologies, 1.

Uudet teknologiat muokkaavat elämäämme merkittävästi niin hyvässä kuin pahassa. On tarve eettiselle linjanvedolle. KMN:n hallituksen kannanotto pyrkii ottamaan lausunnossaan huomioon sekä uuden teknologian tuomat hyvää elämää tukevat edistysaskeleet että niiden uhat elämälle. Silti, kuten kannanoton otsikkokin kertoo, päällimmäisenä ovat haasteet. Tämä molempien puolten tuominen esiin on ollut tunnusomaista teologisen etiikan asiantuntijan, KMN:n uuden moderaattorin Heinrich Bedford-Strohmin arvioille esimerkiksi digitalisaatiosta, joten mahdollisesti hän on tästä näkökulmasta vaikuttanut puheenjohtajana painotuksiin sekä mahdollisesti myös siihen, että kannanotto annettiin varsin pian uuden hallituksen alettua työskentelynsä.⁴⁴

Neljännellä teknologisella vallankumouksella tarkoitetaan yleensä edistynyttä robotiikkaa, tekoälyä, nanoteknologiaa ja edistynyttä bioteknologiaa. Näiden saavutusten vaikutusta välittävät eteenpäin edistysaskeleet viestintäteknologiassa, erityisesti langaton 5G-teknologia ja mobiililaitteiden määrän ja saatavuuden räjähdysmäinen kasvu. Digitaalisen viestinnän alustoista on tullut tunnetusti yhä läpitukevampi osa elämää monissa osissa maailmaa. Ne voivat tehokkaasti tukea keskinäisiä suhteita, osallistumista, opetusta, kohtaamista, mielikuvitusta, luovuutta ja ymmärrystä erityisesti koronapandemian mukanaan tuomassa eristyneisyyden ja sosiaalisessa puutostilassa. Ne tuottavat kuitenkin myös haasteita mitä tulee niiden valmistamiseen, suunnitteluun ja eri käyttötarkoituksiin.⁴⁵

Koronapandemia kiihdytti organisaatioiden ja yksilöiden digitaalista muutosta. Pyrittiin säilyttämään ja pitämään yllä elinkeinoa, koulutusta, jumalanpalveluselämää ja sosiaalisia yhteyksiä, kun fyysinen kanssakäyminen oli rajoitettua. Silti yleinen havainto oli fyysisten, syvimpien yhteyksiemme ja kokonaisvaltaisesti läsnäolevan kohtaamisen kaipuu. Muutoksen myötä

⁴⁴ Esimerkiksi Saksan evankelisen kirkon selvityksessä 10 käskyä digitaalisen muutoksen aikana 2021, 5–6 Bedford-Strohm painottaa digitaalisen tekniikan potentiaalia ja vapautta mutta myös vastuusta: ”Digitale Technologie und der gesellschaftliche Prozess der Digitalisierung sind epochale kulturelle Entwicklungen. Ihre Potenziale sind noch nicht ermessen. Entsprechend groß ist die Freiheit und entsprechend anspruchsvoll ist es, diese Freiheit in Verantwortung vor Gott und den Menschen auszuüben. Als Evangelische Kirche in Deutschland wollen wir dazu beitragen, diese epochale kulturelle Entwicklung zu verstehen und dabei die ethischen und religiösen Aspekte zu formulieren, die damit verbunden sind.“ Huber 2022, 9 viittaa ajan merkinä siihen, että sota Ukrainassa osoittaa digitaalisen sodankäynnin eskalaation ja siviilien interventiot siihen digitaalisiin välinein. Mitään sotaa sitä ennen ei ole määrittänyt arkipäivän digitalisaatio siinä määrin tätä ennen. Kyse on digitalisaation monipuolisten mahdollisuuksien hyödyntämisestä ilman että päädytään tämän teknologian orjiksi. Kyse on perustavalla tavalla ihmiskuvasta. Tyydyemmekö rajalliseen ihmiselämään ja sen vapauteen vai pyrimmekö transhumanistiseen käänteeseen ihmiskunnan historiassa? Palaavatko Max Weberin mainitsemat vanhat jumalat epäpersoonallisten mahtien muodossa. Huber kysyy: ”Tuleeko digitaalisista koneista tai kuolevaisuudesta vapautetusta ihmisestä sellaisia jumalia+”

⁴⁵ New and Emerging Technologies, 1.

on havaittu, että monien maiden lainsäädännöllä on kova työ pysyä ajan tasalla teknologiseen muutokseen ja kehitykseen nähden. Heikosti tai riittämättömästi valmisteltu lainsäädäntö voi tuoda mukanaan lisää oikeusongelmia, kun tuomioistuimet eivät esimerkiksi kykene antamaan riittävää laillista korvausta uhreille. Lausuma kuvaa tätä lainsäätäjien suureksi ja kiireiseksi ongelmaksi kautta maailman. KMN:n ekumeenisessa keskustelussa on havaittu joukko vakavia eettisiä haasteita liittyen näiden teknologioiden kiihtyvään kehitykseen, yhtiöiden kaupalliseen logiikkaan, joka ajaa niitä eteenpäin sekä massiiviseen vallan keskittymiseen hyvin harvoihin käsiin asioissa, joilla on suhteeton vaikutus kaikkien elämään.⁴⁶

Samansuuntaista huolta ilmentää myös merkittävien teknologia-alan vaikuttajien avoin kirje, jossa he vaativat vähintään puolen vuoden moratoriota tekoälyn kehittämisessä ja toteavat: ”Voimakkaita tekoälyjärjestelmiä pitäisi kehittää vasta kun luotamme siihen, että niiden vaikutukset ovat myönteisiä ja niiden riskit hallittavissa.” Minimivaatimuksena allekirjoittaneet pitävät tekoälyn säätelyssä seuraavia seikkoja:

Uudet ja kykenevät säätelyauktoriteerit, jotka ovat omistautuneet tekoälylle; korkean kapasiteetin tekoälyjärjestelmien kaitsenta ja valvonta ja suuri joukko tietotekniikkaan liittyvää kyvykkyyttä; todistamis- ja merkintäjärjestelmiä, jotka auttavat erottamaan todellisen synteettisestä ja seuraamaan mallivuotoja; jyrkät auditointi- ja sertifiointiekosysteemi; tilivelvollisuus tekoälyn aiheuttamasta vahingosta; vahvaa julkista rahoitusta tekniselle tekoälyn turvallisuuden tutkimukselle ja hyvin resursoituja laitoksia käsittelemään dramaattisia taloudellisia ja poliittisia häiriöitä (erityisesti demokratialle), joita tekoäly aiheuttaa.⁴⁷

Kehittyneet robotit, lisääntyvä automaatio ja tekoälyn teollinen soveltaminen johtavat uuteen teknologiajohtoiseen työttömyyteen. Samalla valtaa ja vaurautta keskittyy teknologisen eliitin käsiin. Tulojen epätasa-arvo lisääntyy nopeasti. Vakuuttelut uusien työpaikkojen synnystä uhkaavat jäädä puheeksi ilman mitään takuuta asialle. Huolestuttavaa on tekoälyn ja paikkatietojärjestelmien myötä kehittynyt autoritaaristen hallintojen ja muiden kyky seurata kansalaisia sekä tuottaa propagandaa ja väärää tietoa, mukaan luettuna *deep fake* -kuvat. Myös tässä lausunnossa nostetaan esiin autonomisten asejärjestelmien tuottamat riskit, mukaan lukien uusi varustelukilpajuoksu. KMN on erityisesti pitänyt esillä ”tappajarobotteja” Busanin 2013 yleiskokouksesta lähtien. KMN:n hallitus esittikin syvän huolensa joidenkin hallintojen yrityksistä kehittää automaattiaseita, jotka

⁴⁶ New and Emerging Technologies, 2.

⁴⁷ Suom. Tomi Karttunen: <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/> (luettu 6.6.2023).

toimivat ilman merkityksellistä ihmiskontrollia. Hallitustenvälisessä asiantuntijaryhmässä kiellon eteneminen on blokattu aivan viime aikoinakin. Samansuuntaisia huolia sisältyy algoritmeihin, jotka herättävät huolta etnisestä profiloinnista ja rasismista ja muodostavat uhan ihmisten oikeuksille tai jopa elämälle.⁴⁸

Nanoteknologian tiukempaa sääntelyä on myös vaadittu, kun todistusaineisto on lisääntynyt liittyen nanomateriaalien terveydellisiin ja ympäristöriskeihin. Myös kehityskulut bioteknologiassa ja biotekniikassa ovat sääntelyn tai eettisen pohdinnan ulkopuolella. Erityisesti kannetaan huolta CRISP-geenisaksista, varsinkin ihmisten genomien muuntelusta epäeettisiä rotuhygieenisiä tai kosmeettisia tarkoituksia varten. Kohdattuaan näihin liittyviä käytännön esimerkkejä monet tiedemiehet ovat vaatineet globaalia moratoriota ihmislajien geneettiseen muuntamiseen.⁴⁹

Sosiaalisen median ja muiden digitaalisen kommunikaation alustojen tuottamat sosiaaliset vahingot tunnistetaan yhä paremmin. Eittämättömistä hyvistä puolistaan huolimatta digitaalisen kommunikaation välineitä käytetään disinformaation levittämiseen, vihapuheeseen, epäluottamuksen ja yhteiskunnallisen fragmentoitumisen edistämiseen, demokratian murentamiseen, tarkkailuun, yksilöiden ja yhteisöjen riistoon sekä laajentamaan kuilua osallisuudessa, voimassa ja vauraudessa. Sosiaalisen median alustat ovat pitkään lyöneet laimin oikeuden yksityisyyteen sekä muuttaneet käyttäjien henkilökohtaiset tiedot rahaksi. Some ja väkivaltaiset tietokone- ja nettipelit ovat olleet avaintekijä huononevalle mielenterveydelle ja sosiaaliselle kodittomuudelle.⁵⁰

Helmikuussa 2022 KMN:n keskuskomitea otti vastaan asiakirjan *New Communications Paper for the 21st Century: A Vision of Digital Justice*. Siinä kiinnitetään huomiota asioihin, joiden kanssa ekumeeninen yhteisö, kulttuurin ja kansalaisyhteiskunnan toimijat kamppailevat liittyen digitaaliseen oikeudenmukaisuuteen: “valta, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, osallisuus, kestävät yhteisöt, huolenpito luomakunnasta, miten marginaalin ääniä kuullaan, ihmisarvo ja mitä merkitsee olla ihminen, Jumalan kuva.”⁵¹

⁴⁸ New and Emerging Technologies, 2. KMN:n keskuskomitea antoi erityisen tekoälyn kehityksen riittämättömään sääntelemiseen liittyvän julkilausuman 26.6.2023: <https://www.oikoumene.org/news/wcc-expresses-concern-over-unregulated-development-of-ai> (luettu 27.6.2023).

⁴⁹ New and Emerging Technologies, 2.

⁵⁰ New and Emerging Technologies, 3.

⁵¹ New Communications Paper for the 21st Century, 1.

Teologisenä lähtökohtana digitaaliselle oikeudenmukaisuudelle on asiakirjan mukaan Jumalan antama tehtävä varmistaa, että kaikilla on ”elämä ja yltäkylläisyys” (Joh. 10:10) myös digitaalisessa tilassa. Kirkkoja kutsutaan tässäkin asiassa oikeudenmukaisuuden ja rauhan pyhiinvaellukselle sekä varmistamaan luomakunnan eheys. Digitaalista teknologiaa tulisi ihmisen luovuuden osoituksena käyttää ihmisarvon mukaisesti. Raamatullinen ja vapautuksen teologian ajatus köyhien ja haavoittuvien ensisijaisuudesta (Matt. 5) ohjaa katseen digitaalisiin jakolinjoihin ja tiedon puutteeseen globaalista näkökulmasta. Uusia teknologioita voidaan siis käyttää hyvään, mutta myös rahan ja vallan tavoitteluun elämän ja luomakunnan kustannuksella. KMN:n hallitus painottaa: ”Tavoitellessaan teknologista edistystä ihmiset eivät voi ottaa Jumalan paikkaa.”⁵² On siis syytä säilyttää kirkkaana ero ihmisen ja koneen välillä.

Rakkauden teologia ja ihmisarvon vaaliminen uusien teknologioiden maailmassa

Julkilausuman teologis-eettinen perusta kytkeytyy kristillisen etiikan ja Karlsruhen yleiskokouksen teeman ytimeen: Kristuksen rakkaus meitä kohtaan ja sen varustamana rakkauden osoittaminen lähimmäisiämme kohtaan. Lisäksi edellytyksenä on eron tekeminen koneen ja persoonan välillä sekä vastuun kantaminen omista päätöksistä: ”Rakkaus on uskomme keskuksessa; rakkauden pitäisi olla kaiken päätöksenteon sydämessä niille, jotka uskovat Jumalaan ja sellaisina meidän tulee vastustaa kaikkia yrityksiä antaa vastuu näistä päätöksistä teknologiselle eliitille tai koneelle.”⁵³

Tältä rakkaudenteologiselta pohjalta KMN:n hallitus alleviivaa sitä, että jokainen henkilö on luotu arvokkaaksi ja Jumalan kuvaksi. Meille on annettu lahjaksi luovuutta ja tehtävä käyttää sitä elämän parantamiseksi. Teknologia voi auttaa tässä ja kutsumuksessamme tehdä hyvää koko luomakunnalle. KMN:n jäsenkirkkojen ja ekumeenisten kumppanien tulisi kuitenkin hankkia tietoa uusista teknologioista, jotka muovaavat tulevaisuuttamme, jotta ne voivat edistää vastuullista toimintakulttuuria ja informoida yhteisöjään ja osallistua julkiseen keskusteluun näistä avainkysymyksistä.⁵⁴

Kootut suositukset

⁵² New and Emerging Technologies, 3.

⁵³ New and Emerging Technologies, 3.

⁵⁴ New and Emerging Technologies, 3.

Yleisenä periaatteena teknologian etiikkaa sovellettaessa julkilausuma painottaa varovaisuuden periaatetta tehtäessä päätöksiä innovaatioiden soveltamisesta, jotka mahdollisesti tuottavat merkittävää vahinkoa eikä niiden turvallisuudesta ole riittävää tieteellistä tietoa eikä kokemusta. On sekä yhteisön että hallitusten vastuulla suojella ihmisiä todennäköiseltä riskiltä siihen asti, kun on voitu osoittaa, että sellaista ei ole. Tulee myös taata riittävä turvaverkko niille, joiden elinkeinoa kiihtyvä automatisaatio ja tekoälyn teolliset sovellukset uhkaavat. KMN:n hallitus ehdottaa harkittavaksi perustulon käyttöön ottamista, jos mahdollista. Samalla tulee kuitenkin pyrkiä edistämään kaikkien osallisuutta työhön ja osallisuuteen yhteiskunnassa.⁵⁵

Julkilausumassa vedotaan yleiskokouksen tavoin kansainvälisen ennaltaehkäisevän kiellon puolesta täysin automaattisten asejärjestelmien kehittämisen kieltämiseksi. Samoin vaaditaan maailmanlaajaa moratoriota CRISPR-geenisaksia soveltavan teknologian käytölle ihmisen genomiin. Ekumeenisen yhteisön tulisi toimia sosiaalisen median ja muiden digitaalisten alustojen väärinkäyttöä vastaan. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa työssä tulisi käsitellä sosiaalisen median ja väkivaltaisten tietokone- ja nettipelien vahingollisia vaikutuksia.

Teologisten instituutioiden tulisi vahvistaa eettistä pohdintaa uusista eettisistä haasteista sekä osallistua tieteidenväliseen tutkimukseen ja keskusteluun sekä rohkaista teologista ja eettistä digitaalisen transformaation kritiikkiä. Kirkkojen tulisi olla vuoropuhelussa valtion ja yhteiskunnan kanssa liittyen tieteelliseen tietoon teknologisiin kehityskulkuihin sekä *Big Datan* voimaan. Otteen tulee olla laajasti osallistava ja pyrkiä siihen, ettei tuoteta vahinkoa tuleville sukupolville.

Kansalaisyhteisöt ja yhteinen hyvä tulee turvata myös digiaikana, niin että teknologiat palvelevat ihmisiä eikä vain hallituksia ja yhtiöitä.⁵⁶

2. Johtopäätökset

Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokouksen ja keskuskomitean julkilausumat nostavat yleisesti ottaen esiin tärkeitä eettisiä tehtäviä liittyen kansainvälisesti ja usein koko maapalloa ajatellen keskeisiin sosiaalieettisiin aihepiireihin. Usein julkilausumia on ollut sen verran paljon, ja ne ovat nostaneet esiin niin yksityiskohtaisia asioita, että niiden sanoma on myös hukkunut äänen paljouteen. Tämä on johtunut siitä, että eri alueiden ihmiset ja eri kirkot tai jopa vaikutusvaltaiset

⁵⁵ New and Emerging Technologies, 3.

⁵⁶ New and Emerging Technologies, 3.

yksilöt ovat kukin halunneet mukaan itselleen tärkeitä asioita, minkä takia luettelot ovat usein pitkiä ja analyysi vähäistä. Myös käytetty kieli on usein peräisin kansainvälisestä politiikasta ja kansainvälisten järjestöjen kannanotoista tai sitten kristillis-ekumeenisesta kielenkäytöstä. Fraseologiaan ja toistuviin teemoihin on saatettu turtua, niin että uudet lausumat eivät johda toivottuihin tuloksiin. Informaatiotulvassa ja tilanteessa, jossa kirkkojen ja eri instituutioiden vaikutusvalta on muutenkin kaventunut julkisessa tilassa, viestit pääsevät entistä hankalammin esiin.

Tässä luvussa on poimittu esiin muutama keskeisiin ajankohtaisiin kysymyksiin kuten ilmastonmuutos, sota ja rauha sekä uuden teknologian esittämät haasteet liittyvät julkilausumat. Yleiset teologiset periaatteet, joiden pohjalta argumentoidaan, ovat varsin yksinkertaisia ja perusasioita korostavia. Yhdistävänä tekijänä on etenkin Karlsruhen 2022 yleiskokouksen julkilausumissa kokouksen kattava teema ”Kristuksen rakkaus johtaa maailman sovintoon ja ykseyteen”.

Keskeistä on siis sanoma Jumalan rakkaudesta Kristuksessa ja sen konkretisointi. Luomisen perusteella jokaisella ihmisellä on loukkaamaton ihmisarvo Jumalan kuvaksi luotuna. Viljelemisen ja varjelemisen tehtävä ulottuu koko luomakuntaan. Kristuksen seuraajien tehtävänä on toimia Jumalan rakkauden lähettiläinä, jonka keskuksessa on ristillä tuotu sovitus ja lunastus, jota konkretisoidaan sovinnon ja yhteyden rakentamisessa sekä rakkauden osoittamisessa lähimmäisiä kohtaan. Koneet eivät osaa rakastaa, ihminen osaa, ja hän myös tarvitsee rakkautta ja huolenpitoa. KMN:n yleiskokousten teemoja ajatellen rakkaudenteologinen painotus oli ensimmäistä kertaa esillä Karlsruhen yleiskokouksen teemassa. Välittömänä taustana tälle oli aiemman KMN:n pääsihteerin Olav Fykse Tveitin pohdinta rakkauden merkityksestä.⁵⁷

Rauhan rakentaminen

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kannalta sodan ja rauhan etiikkaan sekä rauhantyöhön liittyvät TTMP-julkilausuman pohdinnat haastavat jatkamaan sitä prosessia, jonka tuloksena vuonna 1982 laadittiin piispainkokouksen hyväksymä linjanveto Rauha, kehitys ja ihmisoikeudet. Niitä osaltaan laatimassa ollut Kirkon ulkomaanapu on sittemmin itsenäistynyt säätiöksi, eikä rauhantyötään

⁵⁷ Esimerkki Tveitin rakkaudenteologisista pohdinnoista on: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/rev-dr-olav-fykse-tveit-whats-love-got-to-do-with-it-climate-justice-and-care-for-the-earth> (luettu 7.6.2023).

kehittänyt Suomen lähetysseurakaan ole hallinnollisesti osa kirkon keskushallintoa, mutta yhdessä niiden ja muiden relevanttien toimijoiden kanssa on syytä analysoida eettisesti ja teologisesti yhtäältä oikeutetun sodan käsitteen eettistä perintöä, kuten oikeus puolustautua hyökkääjää vastaan ja suojeluvastuu, sekä toisaalta oikeudenmukaisen ja kestävän rauhan periaatteita ja oikeudenmukaisuutta sodan jälkeen.

Sotaan ovat liittyneet aina teknologiset innovaatiot. Valitettavasti siviilipuolen kehitystyö on tällä kertaa johtanut siihen, että mobiililaitteita ja tekoälyn sovelluksia käytetään täysin automaattisten aseiden kehittelyyn, joiden ihmiskontrolli jää hämärän peittoon. On syytä myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja sen kumppanijärjestöissä pohtia, miten voidaan liittyä KMN:n ajamaan ennaltaehkäisevään autonomisten aseiden kieltoon sekä toisaalta ajaa ydinaseet kieltävää sopimusta, joka tuli YK:n järjestelmässä voimaan tammikuussa 2021. Nato-maiden kirkoista esimerkiksi Englannin kirkon kirkolliskokous hyväksyi 2018 päätöslauselman, joka puolsi ydinaseet kieltävää sopimusta.⁵⁸

Poliittisesti tilanne keskustelulle ydinaseista on Nato-jäsenyyden myötä yhtäältä entistä ajankohtaisempi, toisaalta poliittisesti myös haastavampi. Tämän kaltaisista perustavista eettisistä kysymyksistä tulee kuitenkin uskaltaa keskustella ja argumentoida kristillisen arvopohjan perustalta. Ohjaahan jo luonnollinen moraalilaki, jota oikeutetun sodan perinne edustaa, käyttämään mahdollisimman vähän voimaa oikeustilan palauttamiseksi.

Ukrainan sota

Ukrainan sotaa käsittelevä julkilausuma nimeää selkeästi hyökkääjäksi Venäjän ja uhriksi Ukrainan maan ja kansan, joiden kärsimyksiä kohtaan ilmaistaan syvää myötätuntoa ja vaaditaan tulitaukoa ja neuvotteluja tappamisen lopettamiseksi. Sota on ”laiton ja ilman oikeutusta”. Toisaalta painotetaan, että tavoitteena on oikeudenmukainen ja kestävä rauha, niin että hyökkääjää ei saa päästää kuin koira veräjältä, eikä hänen tulisi hyötyä hyökkäyksestään. Sodan yleensäkin nähdään olevan vastoin Jumalan luontoa sekä hänen ihmisiin kohdistuvaa hyvää tahtoaan. Niinpä on uskonnollisen kielen ja auktoriteetin väärinkäyttöä oikeuttaa niillä sota. Ilman viittausta Venäjän ortodoksiseen kirkkoon tässä kuitenkin viitataan varsin yksiselitteisesti etenkin patriarkka Kirillin toimintaan.

⁵⁸ <http://christiancnd.org.uk/2018/07/08/synod2018/> (luettu 7.6.2023).

KMN on suurin ekumeeninen organisaatio ja Venäjän ortodoksinen kirkko on sen suurin jäsenkirkko. Tämä tosiseikka sekä se, että järjestön tavoitteena on tarjota alusta dialogille ja kohtaamiselle eri tavoin ajattelevien välille sekä Kristuksen käsky rakentaa rauhaa antavat sille eettisen mandaatin ja imperatiivin pyrkiä luomaan keskusteluyhteys. Pyrkimykset avoimeen ja rehelliseen dialogiin eivät tähän mennessä ole olleet läheskään täysin onnistuneita, mutta siihen on pyrittävä. Tiettyä epätasapainoa luo se, että Venäjän ortodoksinen kirkko on KMN:n jäsen ja Ukrainan autokefaalinen ortodoksinen kirkko vasta jäsenprosessissa. KMN ei onnistunut yleiskokouksen menettelytavoissa vakuuttamaan tasapuolisuudestaan ja kyvystään rakentaa vastuuttavaa ja rehellistä dialogia, jossa nimetään hyökkääjä ja uhrit, mutta annetaan myös molempien puolten kokemukselle tilaa. Parannettavaa siis vielä on. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piiristä lienee vastaisuudessaakin mahdollisuus osallistua pyöreän pöydän keskusteluihin sekä esimerkiksi Euroopan kirkkojen konferenssin yhdessä KMN:n kanssa organisoimaan *Pathways to Peace* -hankkeeseen. Ukrainan ortodoksisten kirkkojen yhteyden rakentamista on syytä edistää myös ilman Venäjän ortodoksista kirkkoa, jonka mukanaolo voisi haitata Ukrainan kirkkojen sisäistä dynamiikkaa.

Elävä planeetta

Globaalisti kaikkein suurin sosiaalieettinen haaste ihmiskunnalle on ilmastohätätila. Se saikin eniten tilaa myös Karlsruhen ohjelmassa. Asian tärkeys on meilläkin oivallettu, on ympäristödiplomaa ja ilmasto-ohjelmaa teologisine perusteineen, luomakunnan sunnuntai ja ekumeenisesti mahdollisuus osallistua syyskuun alussa ekumeeniseen *Season of Creation* -tapahtumaan. Meillä on myös tavoite hiilineutraali kirkko 2035. Ilkka Pyysiäinen Kirkkohallituksesta on ollut mukana KMN:n ympäristötyöryhmässä.

Julkilausuma *The Living Planet: Seeking a Just and Sustainable Global Community* kirkkojen ympäristötyöhön ja -vastuuseen liittyvänä asiakirjana sisältää julkilausumista vähiten varsinaisesti uutta asiaa. On helppo allekirjoittaa lausuman viesti, että ”meiltä on loppumassa aika”. Kannanoton viesti Suomen kirkkoille lieneekin ennen muuta se, että työtä tämän asian parissa on yhteistyössä eri tahojen kanssa syytä jatkaa ja ottaa se vakavasti, säilyttäen kuitenkin realistisen ja kannustavan

toivon näköala, joka juuri rohkaisee jatkamaan ponnisteluja ja luottamaan myös kristillisen uskon tarjoamiin näköaloihin kriisitilanteissa.⁵⁹

Uusien teknologioiden eettinen haaste

Suomessa on hyvää sosiaalieettistä ja uusien teknologioiden etiikan tutkimusta ja myös opetusta.⁶⁰ Kirkollista keskustelua neljännen sukupolven teknologioiden eettisestä haasteesta on kuitenkin vähemmän. Näyttää siltä, että niin luterilaisen kirkon kuin Suomen kirkkojen piirissä muutenkin tarvittaisiin lisää osaamista liittyen uusiin teknologioihin ja niiden asettamiin eettisiin haasteisiin.

Meillä ei ole järjestäytyneesti juuri käyty tähän liittyvää kirkollista keskustelua muuten kuin osana Suomen evankelis-luterilaisen kirkon EU-seurantaa ja konsultaatiossa Saksan evankelisen kirkon (EKD) kanssa 2018 ja EKD:n sekä Ruotsin kirkon kanssa 2022 ja myös niin kutsutun Call-verkoston puitteissa vaikkapa tekoälyn ongelmista ja hyvästä yhteiskunnasta digitalisaation aikakaudella.⁶¹ Yleisen tason tietämys näistä on vielä vähäistä ja käyttömahdollisuuksien hyödyntämiseen keskittyy. Olisi hyvä useampien olla selvillä siitä, mitä tarkoittaa konkreettisesti ottaen se, että teknologian etiikkaa sovellettaessa tulee noudattaa varovaisuuden periaatetta tehtäessä päätöksiä innovaatioiden soveltamisesta, niin että varmistutaan tutkimuksen ja kokemusten keräämisen kautta siitä, että ne ovat riittävän turvallisia. Ajankohtainen keskusteluteema on se, miten varmistetaan riittävä turvaverkko niille, jotka joutuvat työttömiksi kiihtyvän automatisaation ja tekoälyn teollisten sovellusten myötä. Perustulosta keskustelua sekä pohdintaa osallisuudesta on syytä jatkaa myös meillä.

Keskustelua vaatisivat myös julkilausuman vaatimus kansainvälisestä ennaltaehkäisevästä kiellosta täysin automaattisten asejärjestelmien kehittämiseksi, vaatimus maailmanlaajasta moratoriosta CRISPR-geenisaksia soveltavan teknologian käytölle ihmisen genomiin, sosiaalisen median ja muiden digitaalisten alustojen väärinkäyttö sekä väkivaltaisten tietokone- ja nettipelien vahingolliset vaikutukset ja myös *Big Data*n soveltamisen uhat. Olennaista on yksittäisten

⁵⁹ <https://www.oikoumene.org/resources/documents/the-living-planet-seeking-a-just-and-sustainable-global-community> (luettu 27.6.2023).

⁶⁰ Ks. esim. Helsingin yliopiston tekoälyn etiikan maksuton verkkokurssi: <https://ethics-of-ai.mooc.fi/fi/> (luettu 7.6.2023).

⁶¹ Ks. <https://call-for-digital-wellbeing.eu/> (luettu 7.6.2023).

kysymysten ohella kiinnittää huomiota taustalla olevaan ihmis- ja jumalakuvaan sekä ihmisen ja koneen väliseen pysyvään eroon kristinuskon näkökulmasta.⁶²

⁶² Big Dataan liittyvistä eettisistä kysymyksistä ks. Huber 2022, 66–71, lääketieteellisistä sovelluksista Huber 2022, 140–146 sekä digitalisaation vaikutuksista ihmis- ja jumalakuvalle Huber 2022, 173–192.